

УДК 811.161.2'367.625

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ПАРАМЕТРИ МОРФОЛОГІЧНИХ КЛАСІВ СЛІВ У ПОВІСТЯХ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

Описані параметри морфологічних класів слів за їхніми кількісно-якісними показниками. У класифікації частково враховані висновки вчених, що базуються на нових підходах до інтерпретації угруповань морфологічних одиниць (І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко). З'ясовано стилістичний потенціал індивідуально-авторських уживань кількісно визначених морфологічних одиниць у системі образних ресурсів художнього твору (повістей) Михайла Стельмаха. Особливу увагу приділено експресивно маркованим словоназвам предметних та процесуальних денотатів, їхньої згрупованості та насиченості у вибірках. Запропоновано модель аналізу й опису результатів дослідження у формі: від кількісних показників одиниць у вибірках – до вияву їхнього якісного потенціалу, що розглядається як параметр авторського мовлення. Показана деяка пріоритетність і доведена можливість та доцільність використання статистики (кількісних показників) у системі стилістичних методичних процедур аналізу.

Ключові слова: морфологічні класи слів, частини мови, службові слова, кількісний показник, кількісно-якісний параметр, словоназва денотата, художній стиль, повісті Михайла Стельмаха.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Творча спадщина Михайла Стельмаха в різноаспектному вивченні його неповторного ідіостилію впродовж багатьох років перебуває в полі зору науковців (А. Авксеньєв, А. Бевзенко, Л. Козловська, Н. Іваницька, Ж. Колоїда, О. Куцевол, М. Миронюк, Т. Ткаченко та ін.). Оскільки заявлені в темі домінанти стосуються «морфологічних класів слів» та методики їхнього аналізу, то варто також наголосити на сучасних нових підходах учених стосовно вивчення морфологічної типології слів (повнозначних і неповнозначних / службових), про що йтиметься в статті, (І. Вихованець, К. Городенська, А. Грищенко, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, І. Завальнюк, А. Загнітко, Л. Коваль, М. Степаненко, Н. Іваницька, Н. Іваницька, С. Соколова та ін.), а також пригадати імена вчених, які поклали початок активному впровадженню статистичних методів вивчення лінгвістичних реальностей (В. Адмоні, Ю. Апресян, Н. Арутюнова, Л. Бархударов, Б. Головін, О. Дем'яненко, Л. Долежел, Л. Зіндер, В. Калінін, С. Кауфман, В. Кодухов, І. Краус, В. Перебийніс, Р. Фрумкіна). Фрагменти досліджуваної проблеми знайшли висвітлення в працях автора [14; 15; 18; 19; 20].

Мета і завдання дослідження: показати роль Михайла Стельмаха як творця висловлювання в здійсненні вибору відповідних мовних одиниць номінації, оригінальних способів утілення таких одиниць у висловлювання, завдяки мовній компетенції, знанням, творчості, таланту.

У дослідженні поставлено завдання:

– орієнтуючись на загальні кількісні показники морфологічних класів слів у вибірках та на частковості всередині класів (зокрема іменників, дієслів, прикметників), простежити

особливості їхнього функціонування в статусі якісних параметричних особливостей у повістях Михайла Стельмаха;

– виявити закономірності в кількісному «упорядкуванні» комплексів різних частиномовних одиниць та службових слів у реченевих структурах повістей Михайла Стельмаха як кількісно-якісних стилерозрізнявальних ознак прози автора;

– беручи до уваги порівняно високі (чи низькі) відносні кількісні показники слів у межах виділених морфологічних груп, виявити феноменальність митця, його індивідуальність й творчу неповторність у використанні багатств рідної мови;

– показати можливість і доцільність застосування статистичних / кількісних показників у методичних процедурах стилістичних досліджень.

Дослідження виконане на **матеріалі** 2000 слів, поданому у вигляді 20 виборок, що презентують тексти двох повістей М. Стельмаха («Щедрий вечір» та «Гуси-лебеді летять»). Відповідні фрагменти текстів подані у вигляді кількісних показників таких морфологічних угруповань: *повнозначні частини мови* (іменник, дієслово, прикметник, числівник, прислівник), *службові слова, займенники* (див. таблиці 1, 2, 3)¹.

Таблиця 1

Кількісні показники аналізованих морфологічних класів
слів у повісті М. Стельмаха «Щедрий вечір»
(10 виборок по 100 слів у вибірці)

Повість «Щедрий вечір» (10 виборок по 100 слів у вибірці)

Вибірк. стор.	Повнозначні частини мови					Служб. слова	Займ.
	І	Д	П	Ч	Присл.		
1 581	31	9	3	-	6	30	21
2 582	28	22	4	-	2	34	10
3 603	30	16	4	-	-	30	20
4 605	27	20	3	-	5	33	12
5 605	18	15	4	-	5	45	13
6 609	28	11	3	3	3	46	6
7 609	20	17	5	-	5	43	10
8 620	31	21	6	-	8	28	6
9 643	22	15	9	3	6	24	21
10 690	28	16	8	-	8	30	10
Усього 1000 слів	263	162	49	6	48	343	129

¹ Кількісними показниками представлено результати аналізу морфологічних класів слів, поданих у конкретних вибірках суцільних текстів, кожна з яких нараховує 100 слів із зазначеними в таблицях сторінками повістей (Див. Михайло Стельмах. Твори в шести томах. – Т. 4. – Київ : Вид-во «Дніпро», 1973). У таблицях введені позначення: І (іменники), Д (дієслова), П (прикметники), Ч (числівники), Пр (прислівники).

Таблиця 2

Кількісні показники аналізованих морфологічних класів
слів у повісті М.Стельмаха «Гуси-лебеді летять»
(10 виборок по 100 слів у вибірці)

Вибірк. стор.	Повнозначні частини мови					Служб. слова	Займ.
	І	Д	П	Ч	Присл.		
1 445	33	17	13	-	4	25	8
2 445	23	15	4	-	2	36	20
3 447	19	16	5	-	8	44	8
4 455	35	17	4	-	2	38	4
5 458	31	12	9	-	3	37	8
6 461	34	15	5	-	7	26	13
7 675	26	18	7	-	3	25	21
8 685	23	14	5	2	4	37	15
9 706	31	15	2	-	3	33	16
10 714	30	19	4	-	8	20	19
Усього 1000 слів	285	158	58	2	44	321	132

Таблиця 3

Зведені показники аналізованих морфологічних класів
слів у повістях М. Стельмаха

Групи слів	Повнозначні частини мови					Службові слова	Займен ники	Разом слів у вибірках
	І	Д	П	Ч	Пр.			
Повість								
Повість «Щедрий вечір»	263	162	49	6	48	343	129	
Разом								1000
Повість «Гуси- лебеді летять»	285	158	58	2	44	321	132	
Разом								1000
Разом (у 20 вибірках)	548	320	107	8	92	664	261	2000

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим як перейти до опису конкретного аналізу, отриманого унаслідок виявлення кількісно-якісних властивостей зазначених морфологічних класів слів, вважаємо за потрібне дати бодай короткі коментарі стосовно нових теорій морфологічної класифікації слів.

У науці неможливо знайти феномен, який би протягом тисячоліть чи навіть століть був постійним, щоб утримувати, концентрувати багатовекторні ідеї, вагомі й невагомі результати і т.д. Таким урівноважувальним чинником у науці загалом, філології зокрема, як відомо, слугує т.зв. «теоретична основа» («теоретична база») як теоретико-методологічний фундамент, що також «тримається» на узаконених людською свідомістю постулатах тимчасовості, усвідомленні їхньої наукової відносності. Найміцнішу опору, найповнішу сферу вияву підтримки й буття, такий «відносний фундаменталізм» знаходить у наукових постатях учених, їхній науковій потужності й здатності акумулювати й популяризувати ідеї.

У сфері морфології як систематизованому згустку наукових лінгвістичних знань відносно узаконеною є система відповідних наукових понять та назв термінів. Термін «поняття» ми розуміємо як елемент форми мислення, у якому відображається сутність, загальні істотні властивості і відношення предметів, явищ і процесів об'єктивної дійсності. Без понять як відносних результатів і знарядь наукового пізнання не можна навіть гіпотетично уявити процеси поступального розвитку науки загалом. Саме за допомогою понять як логічних категорій систематизуються, поглиблюються знання про світ, природу, суспільство, а отже, й мову.

За допомогою системи морфологічних понять усвідомлюється й поглиблюється знання людини про структуру мови, її сутність, природу, а, головне, – систематизується досвід у пізнанні вербалізованих одиниць за їхніми загальновизначеними критеріальними ознаками.

Усвідомлення відносності критеріальних параметрів частиномовної класифікаційної парадигми, ступеня їхньої «досконалості/недосконалості» й слугувало поштовхом до виявлення суперечностей, відповідної критики, перегляду, зокрема, й понятійно-термінологічних нововведень і т.д.

Переконаність у необхідності вибору якомога стислішого й економнішого складу диференційних ознак дефінування мовних одиниць усіх рівнів мовної системи орієнтує нас на мінімум, що найбільш адекватно (відносно адекватно) відтворює сутність відповідної металінгвістичної номінації (терміна). Саме тому ми орієнтуємося на достатньо виражений із урахуванням традицій і новизни підхід до морфологічного ранжування слів, поданий у працях І. Вихованця, К. Городенської [2; 3]. А надто, зважаючи на мету дослідження, такий підхід є цілком умотивований і прийнятний для реалізації поставлених у мікродослідженні завдань.

Сучасна граматична наука також чітко окреслила роль і місце кожної повнозначної частини мови в ракурсі її центральності/периферійності (І. Вихованець, К. Городенська, А. Грищенко, Н. Іваницька, Т. Савчук). Іменнику й дієслову «визначено» роль центральних у граматичній структурі мови. Центральність іменника полягає в тому, що він сам уможливорює протиставлення назв предметів чотирьом сукупностям класів слів, що позначають градації ознаки, а центральність дієслова в тому, що тільки в ньому чітко вирізняються основні значеннєві різновиди ознаки – дію, процес, стан» [8, с. 121].

У граматичній периферії частини мови розташовують так: прикметник, числівник, прислівник [8, с. 121]. Їхню периферійність підтверджують кількома граматичними

чинниками, зокрема використанням відповідних частиномовних одиниць у периферійній формально-синтаксичній позиції речення і вираження ними необов'язкових (факультативних) семантико-синтаксичних функцій (К. Городенська, Н. Іваницька).

Із уваги до вище зазначеного, ми, орієнтуючись на кількісні показники, досліджуємо також суттєві якісні ознаки всіх частин мови (повнозначних: іменника, дієслова, прикметника, числівника, прислівника), службових слів та займенників.

За кількістю в усіх 20 вибірках значну перевагу виявили словоназви двох частин мови (іменника й дієслова) з перевагою іменникових словоназв предметних денотатів над дієслівними словоназвами процесуальних денотатів. Аналіз цих частиномовних утворень і вживань у повістях Михайла Стельмаха загалом засвідчують їхню стилістичну нейтральність, з одного боку, а, з іншого, – охоплення широкого кола понять із сфери повсякденності.

Показовим для вияву творчої індивідуальності Михайла Стельмаха є частиномовний параметр прикметникових словонайменувань атрибутів. Беручи до уваги досить низький кількісний показник уживаності прикметників, можна було б припустити, що такі найменування залишалися дещо поза увагою митця. Усе ж детальний аналіз більшості з них розкриває зовсім інший зміст їхньої внутрішньої природи, розуміння схованих і прихованих сем, що так чи так торкаються власного, індивідуального письменницького бачення, свідомого чи підсвідомого вибору словесного інтерпретування буття.

Подамо приклади лише деяких таких уживань прикметників разом з іменниками: *розпатлані хмари, бентежні звуки, скрипучі журавлі, підволохачена земля, тасмниче слово, непригадані дороги, боса копійчка, добрі люди, головастиий соняшник, лукавий порадиник, нерозумна худоба, навіжена тваринка, товстенний – претовстенний боровик, прив'ялене сонце, страшні-страшенні казки (про відьом і чортів), важкі зимні очі, ледачий павук, передчасні зморшки, підозріла лють, невимовна заздрість, прижурена усмішка, чужа робота, зоряна імла, знадлиий вогник, поетичні засіки, розчервоніла рідня, невлежаний туман, синьоокий вересень, золотозубий серпень, босоноге школярство, підозріла цікавість, школярський гармидер, справжнісіньке сукно, гострозорий сторож, прихована посмішка, державний розум, бабський розум, розбецена пристрасть, нещасна сирота, цілюще слово, чародійне слово, шалене слово, брехливе слово, нагла смерть, пустоширокі степи, волохатий туман, ледаций туман, злукавлена підступна душа, статурна постать, веснянкуваті вишняки, майстровий люд, молодоокий бородань та ін.*

Принагідно звертаємо увагу на те, що майже в усіх вибірках приблизно половина прикметників є експресивами зі своєрідним компонентом додаткової (авторської) інформації, актуалізованої семантики ласкавості, схвалення, замилювання, втіхи чи, навпаки, несхвалення, осуду, зневаги.

Числівники. Прислівники.

У дослідженому матеріалі майже відсутні числівники. Група прислівникових номінацій адвербіальних денотатів у повістях М. Стельмаха містить здебільшого нейтральні загальноновживані слова: *тут, там, всюди, потім, зараз, тепер*, та деякі оригінальні експресиви: *поволеньки (їхати), всмак (нагомонітися), переможно (відповідати), веселооко (зустрічатися)*.

Службові слова. Окремо варто більш детально зупинитися на характеристиці службових слів. Як уже зазначалося, до розряду службових слів ми віднесли *прийменники, сполучники, частки*. Склад таких слів виявився досить об'ємним на тлі всіх інших груп.

Спеціально не аналізуючи теорію питання «неповнозначності», зокрема «службовості» слів, умовно об'єднаних у групу «службових», бодай коротко вкажемо на їхній статус у новітній теорії української граматичної (морфологічної) класифікаційної системи. Усі одиниці цих груп вирізняє їхня морфемна будова, особливості функціонування, внутрішнє структурування, що виразно засвідчує належність їх до т.зв. «аналітичних синтаксичних морфем» (І. Вихованець, К. Городенська). Немає підстав сумніватися в теорії, у понятійно-термінологічному варіюванні висновкових узагальнень, як і авторському розширенні чи звуженні кількісних наповнень відповідних класів і підкласів. Ми у своїх підрахунках орієнтувалися на максимальне розширення ученими сфери приєдників, сполучників, зв'язок, часток (І. Вихованець, А. Загнітко, К. Городенська).

До речі, останнім часом у більшості наукових праць відсутній термін «неповнозначність» стосовно цієї групи слів, хоча й раніше появлялися теорії, в яких саме ця ознака небезпідставно спростовувалася (І. Кучеренко). Дуже рідко в теорії й на практиці ми замислюємося над звичайними речами, природа й можливе пояснення яких базується саме на їхніх кількісних виявах. Можна в цьому зв'язку навести хоч би приклад, коли ми вдаємося (без зайвого теоретизування) до примітивного прийому переконання учнів чи студентів у наявності в окремих приєдників значення, наприклад, укр. *над* – англ. *over*; укр. *під* – англ. *under*. Виокремлена ознака локативності на тлі інших (пор.: укр. *над усе* чи укр. *під вечір*), справді, є результатом вельми частотної практичної вживаності локативних конструкцій у мовленні.

Ми не ставимо собі на меті заглиблення в новітні підходи й отримані суттєво нові наукові результати в межах розрядів чи класів службових слів, наприклад: «типових / нетипових виявах сполучниковості» чи семантичних ознак «нівеляції» («зневиразнення») цієї групи службових слів (К. Городенська) або ж, наприклад, з'ясування умов, причин і результатів розширення обсягу приєдникових утворень (А. Загнітко) і т.д. Звертаємо лише увагу на кількісні показники, що істотно увиразнюють функціонування цих слів у зіставленні з кількісними показниками повнозначних словоназв денотатів у повістях М. Стельмаха.

Щоправда, в окремих випадках під час підрахунків доводилося дотримуватися власного погляду, коли йшлося про аналітичні утворення стійких словосполук на зразок: з самого *ранку* до *пізньої ночі*, від *Києва* до *Лубен*, за *годину* до *початку занять*, *перебувати* на *стадії зникнення* та ін. Такі й подібні конструкції в аналізованому матеріалі виявилися одиничними, тому суттєво не впливають на отримані результати й висновки.

Склад службових слів ми також значно розширили лексемами з «послабленою семантикою» (Н. Гуйванюк) чи т.зв. «інформативно недостатніми словами» (Н. Іваницька, Л. Коваль), тобто словами з властивою їм десемантизацію (допоміжні елементи в структурі складених формально-синтаксичних компонентів речення, і деякими іншими словами, що утворюють граматиалізовані єдності в сполученні з іншими словами, а також повнозначними словами, що перейшли в розряд часток (типу *бувало*, *дай*, *давай*, *знай*, *візьми* та ін.).

Досить високий кількісний показник «службових слів» в аналізованих текстах відтворює цікаву деталь, що якоюсь мірою може здатися прихованою, хоча, як засвідчують конкретні приклади аналізованих виборок, є досить суттєвою в ракурсі дослідження. Майже в усіх вибірках є велика кількість не лише однослівних «службових» одиниць (приєдників, сполучників, часток), але й трапляються цілі *багатослівні комплекси*,

особливо якщо включити до таких комплексів займенники, наприклад: *лиш би не, не лише, але й, хоча б тільки не, хай і ... одначе, а у вас щось же не, це вони з тих, що й ...або він для чогось те, та й вона ж таки не, аби хоч ти ж не в ... і т.д.*

Загалом же можна стверджувати, що таке вживання службових слів, особливо в зазначених вище комплексах, рельєфно відтворює реалізований письменником лінгвостилістичний колорит розмовності й увиразнює особливості мистецького почерку автора.

За відносно високими кількісними показниками виділяють ще такі параметричні характеристики повістей письменника: а) концентрація в реченневих структурах оригінальних авторських уживань словоназв предметних та процесуальних денотатів; б) явище експресивізації; в) надмірна деталізація в номінуванні предметних денотатів та ін.

Високі кількісні показники основних частиномовних класів слів (іменників та дієслів), як і низькі показники прикметникових словоназв в усіх вибірках, засвідчують своєрідну «насиченість» реченневих утворень повістей **оригінальними** словоназвами предметних, процесуальних та атрибутивних денотатів: *Сірий туман квочкою вгніздився над полями і висиджує тишу; ...в отому білому полотні, яке розстелялося по усіх угодах і за копійки розкочувалось по бундючних експортах, горбились безсонні ночі, притишений сліпаками цвіт очей і стогін протертих пучок? ...Прокидаюся вранці, кидаюсь до одержинки і сам собі не вірю: на всю скриню розкапустилось галіфе, і не просто з полотна, а до синього блиску нафарбоване бузиновим соком; Аби ж ви знали, як приємно зашелестіло галіфе в моїх руках, як повіяло на мене весняною м'ятою, а поворозки заворушилися, наче живі; Піді мною одразу писнув, зашипів лід, а біля вух обізався вітрець.*

Одним із стилерозрізнявальних показників мови повістей Михайла Стельмаха можна вважати високий рівень експресивізації, зокрема іменникових та дієслівних словоназв. Проаналізовані в усіх текстових вибірках іменникові та дієслівні словоназви на предмет співвідношення експресивно нейтральних і експресивно маркованих одиниць виявляють значний масив останніх, зокрема згрупованість їх в окремих вибірках: **воркування струмків, струмки поспішають, струмки співають, річечки в'ються, річечка спить, хлопець вививається на кризі, хлопець вибиває ногами, хвостиче (про рибу) виглядає**, («Гуси-лебеді летять»); **І знову заспівали санки, і спросоння зіткнула, затьохкала крига на ставу, і загукало біля грудей матері дитя. А над нами мерехтять і не падають зорі, а поперед нас вихоплюють й вихоплюються тихії вогники, а біля них озиваються голоси щедрівників** («Щедрий вечір»).

Характеризує прозу письменника також надмірна деталізація, що виявляється у вживанні вервечок слів, особливо словоназв предметних та процесуальних денотатів: *Я не дуже любляв роботу біля терниці, бительниці, прядіння, снування, зоління, але дуже любив, як ткалось і вибілювалось полотно; Ось перед вами стоїть отой індивідум, що може, натурально, зробити з глини миску і горщик, ринку і глечик, макітру й куманець, кухоль і чарку; Я, наче саме щастя, хапаю чоботи, нашвидкоруч навстоячки намотую онучі і через хвилину стаю козаком-завзятцем, дарма що малині чорнобривці завеликі, дарма що в них прошви чорні, а халяви жовті; Наші вуличани, окрім хліборобства, ще мають і ремесло в руках: столярство, шевство, стельмахівство, бондарство, мірошництво.*

Одним із кількісно-якісних параметрів повістей Михайла Стельмаха можна назвати своєрідну тональність і ритмічну впорядкованість, спричинені пропорціями вживаності

однотипних морфологічних одиниць, зокрема дієслоназв процесуальних денотатів, засвідчених у переважній більшості виборок (по дві – три – чотири дієслово назви у вибірці).

Деяку закономірність у всіх вибірках виявили дієслоназви в плані їхньої концентрації в межах однієї реченнєвої структури: *Я застигаю біля тата і не вірю, але трохи й вірю, що на дорозі, висвічуючи туманом борода, може об'явитися з мішком за плечима Дід Мороз і підійти до нас; А у ясеневому гіллі ворухатся зорі й обтрушують та й обтрушують срібну паморозь.*

У частині виборок трапляється потрійне використання дієслоназв денотатів у межах коротких реченнєвих структур: *І казав, і благав, і сварився; Він щось, жалібно белькотав, зойкав, оправдовувався; ...той дрімливий туманець, що дивує, бентежить і радує людину; Юхим ... посміхнувся, перебудувався й уклінно звернувся до голови...; Вже потім село дізналося, що Юхим після розмови з головою політвиконкому метнувся із доносом і скаргою аж у Вінницю; І там вразив, задивував і розжалобив працівників губфінвудділу...; Тітка Марина боляче повела плечем, злегенька ойкнула й презирливо поглянула на нього...; Я знаю такий закапелок, де завжди зимують в'юни, склубляться у клубки і чекають тепла.*

Подібна «потрійність» в однорідних рядах слововживань наявна також в іменниковій та прикметниковій сферах: *Мене збудили скрип дверей, гупання чийхось чобіт і чудернацький сміх; З його рота зараз виривався клекіт, хрип і щось подібне на шипіння гусака...; Маю повагу до інстанцій, представників, газетної хроніки. А з обнизаних плодами дерев тихенько і доладно струшувалась пісня – не про небесне життя, а про ясний місяць, ще яснішу зірку, і вірне кохання.*

Аналізуючи об'ємний текстовий масив, представлений у дослідженні вибірками, можна помітити ще одну закономірність щодо частого вживання в суцільній структурі простого ускладненого чи складного речення чотирьох словоназв процесуальних денотатів: *Чоловік обтрусився, обмів із чобіт сніг, зирнув на мене і легенько сів...А в цей час надворі обізвався Рябко, задеренчав засув на хвіртці, батько вийшов у клуню і незабаром повернувся з дядьком Миколою; І знову заспівали санки, і спросоння зітхнула, затьохкала крига на ставу, і заагукало біля грудей матері дитя.*

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Аналіз морфологічних класів слів у повістях Михайла Стельмаха, скерований на виявлення в текстах їхніх суттєвих кількісних та якісних ознак, дає підстави зробити такі висновки:

– орієнтуючись на високі кількісні показники основних частиномовних класів (іменникових та дієслівних словоназв) і аналізуючи розмаїту природу конкретних словоназв у плані специфіки переносності значень, показано феноменальність і неповторність митця в його індивідуально-авторському поєднанні художньо-мистецьких і мовомисленнєвих начал;

– у художньому мовотворенні М. Стельмаха відбувається розширення поля семантичних інтерпретацій та асоціацій – від загальнономовних значень до філософських, наукових, художніх потрактувань та індивідуально-авторських семантичних наповнень;

– насиченість проаналізованого обсягу дискурсу Михайла Стельмаха метафорами, персоніфікаціями, метонімічними фігурами відтворює індивідуально-авторське поєднання художньо-мистецьких і мовомисленнєвих начал творчості письменника, коли митець піднімається до вершин ясної і прозорої образності, підвладної лише справжнім талантам;

– у всьому метафоризованому розмаїтті дієслоназв, конкретиці й абстрактності іменникових словоназв предметних денотатів, своєрідності прикметникових уживань в

аналізованому текстовому масиві повістей М. Стельмаха чітко простежується вербалізація позитиву, переважання над негативом у художній площині загального авторського макротексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В. Г. Качественный и количественный анализ грамматических явлений / В. Г. Адмони // Вопросы языкознания. – 1958. – № 1. – С. 8–21.
2. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – Київ : Наук. думка, 1988. – 256 с.
3. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови : [монографія] / К. Г. Городенська – Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2010. – 208 с.
4. Горпинич В. О. Українська морфологія / В. О. Горпинич – Дніпропетровськ : ДДУ, 2003. – 359 с.
5. Дем'яненко О. Ф. Про методи дослідження словосполучень / О. Ф. Дем'яненко // Мовознавство. – 1968. – № 1. – С. 31–48.
6. Долежел Л. Вероятностный подход к теории художественного стиля / Л. Долежел // Вопросы языкознания. – 1964. – № 2. – С. 12–17.
7. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С. Я., Бирик В. С., Тодор О. Г.; за ред. С. Я. Єрмоленко – Київ : Либідь, 2001. – 224 с.
8. Загнітко А. П. Основи функціональної морфології української мови / А. П. Загнітко – Київ : Вища школа, 1991. – 77 с.
9. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни : у 4 т. / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – 426 с.
10. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
11. Загнітко А. П. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова / Загнітко А. П., Данилюк І. Г., Ситар Г. В., Щукіна І. А.. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 416 с.
12. Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика : [монографія] / Н. Б. Іваницька – Вінниця : СПД Главацька, 2011. – 636 с.
13. Іваницька Н. Б. Функціонування англомовних еквівалентів українських лінгвістичних метаодиноць у світовому науковому інформаційному просторі / Н. Б. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька] – Вінниця : ТОВ «фірма «Планер», 2016. – Вип. 23. – С. 254–258.
14. Іваницька Н. Л. Змістова й формальна складові інтерпретаційного поля термінів у галузевих словниках сучасної української літературної мови / Н. Л. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «фірма «Планер», 2016. – Вип. 23. – С. 20–26.
15. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово: теоретичний та лінгводидактичний аспекти : навчальний посібник для студентів-філологів / Н. Л. Іваницька – Вінниця : ТОВ «Меркюрі-Поділля», 2014. – 248 с.
16. Іваницька Н. Л. Про ключові слова до статей у збірниках наукових праць із мовознавства / Н. Л. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «фірма «Планер», 2015. – Вип. 21. – С. 18–24.
17. Іваницька Н. Л. Розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів / Н. Л. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «фірма «Планер», 2014. – Вип. 20. – С. 33–40.

18. Іваницька Н. Л. Статистика в мові і для мови : посібник для аспірантів, науковців-філологів, студентів / Н. Л. Іваницька – Вінниця, 2008. – 52 с.

19. Іваницька Н. Л. Синтагматика українського дієслова і синтаксичний аналітизм : [монографія] / Н. Л. Іваницька – Вінниця : Ландо-ЛТД, 2012. – 180 с.

20. Іваницька Н. Л. Складений присудок як синтаксична структура / Н. Л. Іваницька // Синтаксис словосполучення і простого речення. – Київ : Наук. думка, 1975. – С. 59–85.

21. Куцевол О. М. Вивчення життя і творчості Михайла Коцюбинського через рецепцію літератури і літературно-документальних джерел : посібник. – 2-ге вид., виправл. і доп. / О. М. Куцевол – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 402 с.

22. Кучеренко І. К. Лексичне значення прийменника / І. К. Кучеренко // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 12–23.

23. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : ВП «Академія», 2007. – 752 с.

24. Перебийніс В. І. Системні та функціональні характеристики мовних одиниць / В. І. Перебийніс // Вісник ХНУ. – 2004. – № 635. – С. 138-141.

25. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель) / І. С. Попова. – Донецьк : Вид-во ДНУ. – 2009. – 432 с.

26. Русанівський В. М. Дієслово / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський // Граматика української мови: Морфологія. – Київ : Либідь, 1993. – С. 157–242.

27. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В. Д. Шинкарука. – Київ : Абрикос, 2002. – 742 с.

28. Davis I. Creativity is for ever. – N. Y., 1981. – 265 p.

29. Ivanytska Natalia. Correlation between Translation and Linguistic Studies: Current Approaches / Н. Б. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «фірма «Планер», 2015. – Вип. 21. – С. 245–256.

30. Taulor C. W. Various approaches to and definitions of creativity / Taulor C. W. // The nature of creativity / Sternberg K.S. (Ed.). – Cambridge : Camb. Press, 1988. – P. 99–126.

Іваницька Н. Л. Количественно-качественные параметры морфологических классов слов в повести Михаила Стельмаха

Представлено описание некоторых параметров морфологических групп слов, исходя из их количественно-качественных показателей. В классификации частично использованы выводы ученых, базирующиеся на новых подходах к интерпретации «объединений» морфологических единиц (И. Р. Выхованец, Е. Г. Городенская, А. П. Загнитко), стилистический потенциал индивидуально-авторских употреблений количественно существенных морфологических единиц в системе стилистических ресурсов художественного произведения Михаила Стельмаха. Особое внимание уделено экспрессивно маркированным сховонаименованиям предметных и процессуальных денотатов, наполняемости ими всех выборок. Представлено некоторую приоритетность, возможность и целесообразность использования статистики (количественных) показателей в системе стилистическим методических процедур анализа.

Ключевые слова: морфологические классы слов, части речи, служебные слова, количественно-качественный параметр, словонаименование денотата, художественный стиль, повести Михаила Стельмаха.

Ivanytska N. Quantitative and qualitative parameters of morphological classes of words in the stories of Mykhailo Stelmakh

This paper presents a description of some parameters of morphological classes of words, proceeding from their quantitative and qualitative indices. The classification takes into account scholars' conclusions based on new approaches to the interpretation of groups of morphological units (I. R. Vychovanets, K. G. Gorodenska, A. P. Zagnitko). The research reveals the stylistic potential of individual authorial use of quantitatively determined morphological units in the system of stylistic devices in the works of Mykhailo Stelmakh. Particular focus is made on the expressively marked names of substantive and procedural denotations, their grouping and representative samples. The following model of research results analysis and description is suggested: from the quantitative indicators of units in the samples to their qualitative potential, which is considered as the parameter of the author's speech.

The research presents some priority alongside with the possibility and efficiency of using statistics (quantitative indicators) in the system of stylistic methodological analysis.

Key words: *morphological classes of words, parts of speech, functional words, quantitative indicator, quantitative and qualitative parameter, word denotation, artistic style, the stories of Mykhailo Stelmakh.*

Статтю подано до редколегії 02.05.2017

Володимир Каленич
(м. Вінниця)

УДК [070: 811.161.2'42] (477)

ТЕКСТОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦИТАТ У ГАЗЕТНИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

У статті розглянуто особливості текстотвірного потенціалу цитат як інтертекстуальних засобів і з'ясовано їхню роль у газетних матеріалах; проаналізовано природу цитат та окреслено їхні функціональні параметри; визначено інтертекстуальність цитації в газетних публікаціях, специфіку цитат в організації сучасних медіатекстів інформаційно-аналітичного тижневика «Дзеркало тижня».

Цитати як текстотвірні елементи, що створюють інтертекстуальність, досить поширені в сучасних медіатекстах. Аналіз газетних публікацій засвідчує концептуально різноманітну палітру цитатних засобів у тижневику «Дзеркало тижня». Їх використовують у заголовках, епіграфах і самих текстах журналістських творів. Фрагменти текстів, крилаті вислови, мігруючи з одного тексту в інший, змістовно збагачують основну текстову інформацію, слугують для ілюстрації, аргументації, підтвердження певної думки, створюють асоціативні зв'язки з уже відомими текстами, увиразнюють авторську позицію, розширюють світогляд читача, стимулюють до роздумів.

Ключові слова: *текст, інтертекстуальність, цитата, алюзія.*

Постановка проблеми. *Різноманітні виміри тексту, його категорії, способи організації, методи дослідження неодноразово привертала увагу дослідників лінгвістики*